

OPEN ACCESS

*Corresponding author

Dana salahaddin shareef
dana.shareef@su.edu.krdچەمکی گوزەرکردن لە گلجۆشی عێراقی کۆندا (گوندە
کشتوکالییەکان) وەک نمونەدانا صلاح الدین شریف / بەشی شیوەکاری، کۆلیجی هونەرە جوانەکان، زانکۆی سەلاحەددین -
هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق

RECEIVED : 16 / 11 / 2024

ACCEPTED : 13 / 02 / 2025

PUBLISHED : 15 / 10 / 2025

پوخته

هونەر لە رابردوو و ئیستادا بەشێکی گرنگ بوو لە میژووی مرقایەتی، هەر وەها رۆلێکی کاریگەری هەبوو لە بە زیندوو هێشتەوێ شارستانیەتە کۆنەکان بۆ ئیستا و داهاوو، شارستانیەتی نیوان دوو رۆوبار یان عێراقی کۆن بە یەکێک لە شارستانیەتە زیندوانە میژووی مرقایەتی هەژمار دەکریت، که بەهۆی دەولەمەندی هونەرەکیەو بەتایبەتی هونەری گلجۆشی ناسنامە میژووی زیندوو بوونی خۆی پاراستوو.

ئەم توێژینەوێ دەستنیشانکراوه لە ژێر ناویشانی (چەمکی گوزەرکردن لە گلجۆشی عێراقی کۆندا - گوندە کشتوکالییەکان) وەک نمونە، توێژەر بەپێی سروشت و ئامانجی بابەتەکی توێژینەوێ هەسفی شیکاریی ئەنجام داوه، که چوار بەش لەخۆ دەگریت، که بریتین لە :

بەشی یەکەم: چوارچێوەی گشتی توێژینەوێ هەسفی لە خۆگرتوو، پیکهاتوه لە (کیشە، گرنگی، ئامانج، سنووری) توێژینەوێ هەسفی و دیاریکردنی زاراوهکان، کیشە توێژینەوێ هەسفی خۆی لەم پرسیارەدا دەبینیتوه (مەبەست لە گوزەرکردن لە گلجۆشی عێراقی کۆن لە گوندە کشتوکالییەکاندا چییە؟). بۆ وەلامانەوێ ئەم پرسیارە: پتویست بوو ئامانجی دیاریکراو دابنیت که سەرکردایەتی توێژینەوێ هەسفی بکات بۆ گەشتن بە وەلامیک بۆ پرسیارەکی و هاوکات دەرئەنجامی پێوەندیار بەرهم بەنیت. بۆیە ئامانجی توێژینەوێ هەسفی بریتی بوو لە (پتاسەیی چەمکی گوزەرکردن لە گلجۆشی عێراقی کۆندا)، و توێژەر سنووری (توێژینەوێ هەسفی) بەم شیوەیە دەست نیشان کرد،

یەکەم: سنووری بابەت، (کارە گلجۆشییەکان، دەفر، پیکەسازی، مۆر، پیکهاتەیی گلجۆشی).

دووەم: سنووری کات، (نیشتهجیوونی کشتوکالیی (٥٦٠٠ تا ٣٥٠٠) پیش زاین.

سێیەم: سنووری شوین: (عێراقی کۆن).

پاشان توێژەر هەستا بە دیاریکردنی زاراوهکان و لەرووی (زمانەوانی و زاراوهیی و ریکاری) هەو پتاسەیی کردن. بەشی دووەم: چوارچێوەی تیوری توێژینەوێ هەسفی لەخۆ دەگریت، که بابەتەکانی بریتی بوون لە دامەزراندنی چوارچێوەی تیوری که لە ریکەییەو فیزی گرنگترین میکانیزم و بناغەکانی کارکردن دەبین بۆ شیکردنەوێ نمونەیی توێژینەوێ هەسفی. ئەوانیش بریتی بوون لەم توێژگەنی لای خوارەو:

توێژگەنی یەکەم: گوزەرکردن لە هونەری عێراقی کۆندا.

توێژگەنی دووەم: گوزەرکردن لە گلجۆشی عێراقی کۆندا .

بەشی سێیەم: (ریکاریەکانی توێژینەوێ هەسفی) که ئەمانە لەخۆ دەگریت:

-میژووی توێژینەوێ هەسفی: میتودی وەسفی بەکارهێنراوه بۆ ئەنجامدانی .

-نمونەیی توێژینەوێ هەسفی که لە (5) مۆدیلهو هەلپنجراره .

بەشی چوارەم: پیکهاتوو هەسفی:

-ئەنجامی توێژینەوێ هەسفی.

- دەرئەنجامەکان

وشە سەرەکییەکان:

گوزەرکردن

عێراقی کۆن

گوندە کشتوکالییەکان

About the Journal

Zanco Journal of Humanity Sciences (ZJHS) is an international, multi-disciplinary, peer-reviewed, double-blind and open-access journal that enhances research in all fields of basic and applied sciences through the publication of high-quality articles that describe significant and novel works; and advance knowledge in a diversity of scientific fields. <https://zancojournal.su.edu.krd/index.php/JAHS/about>

1 - چوارچینو هی گشتی توژیینه وه

1-1- کیشی توژیینه وه .

چه مکی گوزهرکردن له دهقی ئه دهبی و هونه ریدا ده که ویته بواری توژیینه وهی (شیوازگه ربیه کانه وه، وهک یه کینک له و ربیازانه ی که له بنیاتنانی جوانیناسیی دهقه داهیته رهکاندا به کارده هینتریت، که لادانیک له نه خشه واقیعییه کان یان ئایدیاله کان له پیکهاتی پیکهاته هونه ربیه کان له (نیگارکیشان، په یکه رسانی، سیرامیک) دا به دهست دهینن یا خود هونه رکانی تر به جوړیک که ئه م لادانه له (ئایدیالیزم) یان (ریالیزم) به مه بهستی هوشیارانه له لایه ن هونه رمه نده وه جیهی ده کریت و ئامانجیکی فهلسه فی یان دهر برین به دهست دهینت که کار بو فراوانکردنی واتاکانی کاره هونه ربیه که دهکات و جوړیک که تاییه تمندی پی ده به خشیت به پیی تاییه تمندی زمانه وانی جیاواز له نه خشه سروشتیه کان، یان ده ستنیشانکردنه کان له ئاستی پیکهاته یان مانادا په یامه کان که کونتیکستی زمانه وانی تاییه تیان هیه و ریگاکانی دیالوگ له گه ل وهرگر دروست دهکن، که ده بنه پایه ی کرۆکی پرۆسه ی به ره مهینانی مانا، که له ریگه ی (دهستکاریکردن، که مکرده وه، داروتانده وه، ساده کردنه وه، زیاده ره ویکردن) یا خود له ریگه ی (سرینه وه و زیادکردنی فورم و توخمه کان) وه پیشکesh ده کریت، وه ئه و په یوه ندیی هونه ریه کان که پیکهاته ی شیوه کاری پیکده هینن، که پراکتیزه گوراهه کان تیشک ده خنه سهر میکانیزمهکانی پیکهاتانی شیوه کان له ناو کاره هونه ربیه کاندا و له سهر ره هنده مانادارهکانیان که به ناته واری ده میننه وه.

دهوله مندی کاره کتری جوانیناسی زیاد دهکن و توانای وروژاندنی شوکیان هیه و ئاسوی چاوه پروانی له نیو بینه ردا ده شکینن به گواسته وهی فورمه هونه ربیه کان له ئاستی ریالیزمی راسته وخو له ژیر روشنایی ئه مه دا کیشی توژیینه وه که له م پرسیاره ی خواره ودا پیناسه کرا: (مه بهست له گوزهرکردن له گلجوشی عیراقی کون له گونده کشتوکالییه کاندا چییه؟).

1-2- گرنگی توژیینه وه.

گرنگی توژیینه وهکانی ئیستا له مانه ی خواره ودا یه:

توژیینه وه که نوینه رایه تی خویندنه وه یه کی شیکاری دهکات بو چه مکی گوزهرکردن له گلجوشی عیراقی کوندا تا کاتی گوتاری دهر برین و باره مانادارییه کان له به ره مهکانی (په یکه رسانی سیرامیک) ی عیراقی کوندا، که ریگه به توژیهران و پسپوران ده دات تاییه تمندی په یوه ندیی نیوان هونه ری (په یکه رسانی سیرامیک) و (فورمه کان) و چاره سه رکردنی بینن له پیکهاته کاراییه کانیدا.

1-3- ئامانجی توژیینه وه که:

ئه م توژیینه وه یه ی ئیستا ئامانجی ئه وه یه:

دوژینه وه ی گوزهرکردن له سیرامیکی عیراقی کوندا.

1-4- سنووری توژیینه وه:

لیکولینه وه کان به م شیوه یه دیاری کراوه:

1- سنووری بابه ت، (کاره گلجوشیه کان، دهفر، په یکه رسانی، مور، پیکهاته ی گلجوشی).

2- سنووری کات، (نیشته جیبوونی کشتوکالی) (۵۶۰۰ تا ۳۵۰۰) پیش زاین.

3- سنووری شوین: (عیراقی کون).

4- دیاریکردنی زاراهه کان

1-5-1- گوزهرکردن له زمانه وانیدا :

گوزهرکردن له زمانا به واتای دوورکه وتنه وه له شتیک و لادان دیت لی، له توژیینه وه شیوازگه ربیه کاندا به کارهاتوه (ابن فارس، ۱۹۷۹، ص 39).

1-5-2- گوزهرکردن، له پووی زاراهیه وه.

بریتیه له دهرچوون له ئاشنابوون یان ئه وه ی که به رواله ت پیوسته، یان لادانه له ستاندارد بو مه بهستیک، که قسه کهر مه بهستیه تی، یا خود رهنگه به بی مه بهستیشی بیت، به لام له ههردوو حاله ته که دا به یه ک شیوه خزمهت به دهقه که دهکات

(فوغالی ، ۲۰۱۲، ص 7). به واتایه کی دی گوزهرکردن بریتیه له به کارهینانی داهینه رانهی (زمان و وشه سازی و پیکهاته وینه) کان به شیوهیهک دهربریت، که جیاوازه له وهی ئاسایی و ئاشنایه، به جوریک پیویست بیت له پروی تاییه تمندی و داهینان و هیزی راکیشان و دیلکردنه وه.

۱-۵-۳ پیناسه ی ریکاری.

گوزهرکردن له گلجوشی عراقی کوندا، دهستکارییه کی پیکهاته ییه له سهر بنه مای زیادکردنی فورمی سروشتی، که له به ره مه کانی گلجوشی عراقی کوندا جیهه جی کراوه، به ئامانجی فراوانکردنی و اتا هونه ری و جوانکارییه کانیان.

۱-۲ چوارچیوهی تیوری.

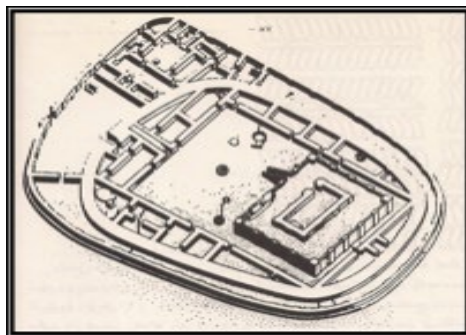
گوزهرکردن له هونه ری عراقی کوندا.

هونه ری ته لارسازی

ته لارسازی به شی باشوری عیراقی کون له ژیر کاریگه ری بارودوخی که ش وهه وا و سروشتی ئه و زهویه که یدا بووه، که می دارستان و به رد له م به شه دا وای له عیراقیه کونه کان کردوه که هه ندیک ناوچه هه لیبژیرن که به رزتر بوون، یاخود به رزی دهستکرد هه لیبژیرن بۆ دروستکردنی خانوو و په رستگا کانیان، بویه زورتر له نه بوونی شاره نویکانیان له سهر سه ری کونه کان دروست کرد، بیناکه ویران بووه، سه بارهت به و که ره سه ته ی بنه ره تیه که بۆ بیناسازی به کارده هینریت، گلینه، که له کوندا حیسابیکی ئه فسانه یی گوراو هه لده گریت بیرى ئه فسانه یی عیراقی، به و پنیه ی یه که م ماده ی دروستکردنه بۆ هه موو بوونه وهره زیندوو هه کان. هه روه ها له بیناسازی دا کانی و په ر و چه قوی خورما به کارده هینرا .

سه بارهت به به شی باکوری عیراقیش، هه بوونی به رد و دار وایکرد له چه ند ژووریکی به رد و به پلانی ریکوپیک خانوو و کوشک و په رستگا دروست بکریت (العدوس ۲۰۰۶، ص 7). راستیه که ش ئه وهیه که هونه ری ته لارسازی له عیراقی کوندا، به پله ی یه که م ئاراسته ی خزمه تکردنی ئاین بوو به هوی باوه ری عیراقیه کونه کانه وه، که مروف بۆ خزمه تکردنی خوداوه نده کان دروستکراوه، بویه ئه مه ش بووه هوی دامه زراندنی چه ندین په رستگا، هه ر شاریک خوداوه ندیکی دیاریکراوی هه بوو که ریوره سه مه کانی په رستنی له په رستگای خویدا بۆ ئه نجام ده درا، له کوتایی هه زاره ی چواره می پیش زاین بۆ یه که مجار حکومه تی شاره بچوو که کان ده رکه وتن، به سه روکایه تی که سایه تیه کشتوکالییه کان له خاوه ن زهوییه کانه وه، له ناوه ندی هه ر شاریکدا په رستگایه ک دروستکرا له گه ل هه موو هاوپچه کانی بۆ پاراستنی (The properties belonging to the temple and) له تهنیشته وه دوکان بۆ نیشته جیکردنی کویله کانی خزمه تکارانی په رستگا که دروستکرا بوون (ویس، ۲۰۰۵، ص 7)، ئه م په رستگایانه گرنگی خویان به ده سه ته یئا وه ک په ناگه ی خودا و (مالی خودا)، چونکه هیمای خودا له پیروژترین شوینی په رستگا که دا دانرا و تهنیا بازنه یه کی ته سک له که سانیک پینان ده گوترا "ناو مال" ده یان توانی بگه نه ئه وئ (فارس ۱۹۸۰، ص 36). (erib biti) که به خزمه تی خواوه ند و که شه ئایییه کان تاییه تمه ند بوون .

له و شوینه کونانه ی له م ناوچه یه دا دوزراونه ته وه، روونه که سو مه رییه سه ره تاییه کان گه شه یان له شارستانیه تدا هه بووه، ئه مه ش وای لی کردوون شیوازی رازاندنه وه ی رووبه ره کان به دیکوراتی په نگا وره نگ دابه یین، به به کارهینانی کونه کانی هاوشیوه ی (نینوکی گلجوشی) تا راده یه ک (دریژ، سه ری پان، په نگا وره نگ به ره نگه کانی وه ک ره ش و سوور و سپی)، بۆ ئه وه ی به پیی سیسته می ئه ندازه یی بچینرین، دیزاینی جوراوجور له سهر رووبه ری بیناکان، که جوریک له گورانکاری جوانکاری تاییه تیان پی به خشی، که له گه ل گرنگی ئه م شوینه دا ده گونجیت (عارف: ۱۹۷۲، ص 66-67). وه ک له په رستگای سووردا ده رده که ویت، بروانه وینه ی (۱)

وینە (2)

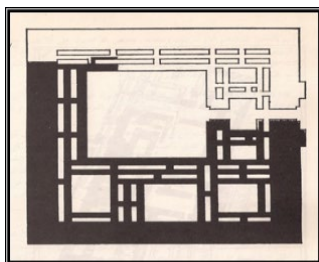

وینە (1)

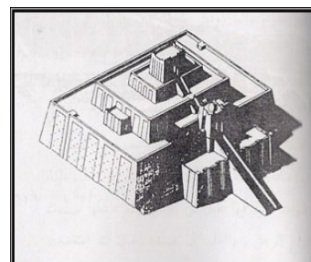
له سه‌ردهمی به‌ره‌به‌یانی خانه‌دانه‌کان له (2800-2370) پیش زاین، پلانی په‌رستگاکان جیاواز بو، شیوهی په‌رستگاکان بوون به چوارگۆشه، چوارگۆشه، یان هیلکه‌یی، که به دیواریکی زه‌به‌لاح ده‌وره دراوان، یان هه‌ندی‌کجار دوو دیوار، بۆ ئه‌وه‌ی له جیهانی دنیایی ده‌وریان دایان ببری‌ت و کاره‌کته‌ری گۆراویان پی‌بیه‌خشیت، به‌و پی‌یه‌ی هه‌لگری چه‌مکیکی ئایینی و مه‌زارگه‌یه‌کی پیروژن.

دیواره‌که به‌ره‌و هه‌ر چوارلا ئاراسته کرابوون، وه‌ک چۆن به‌رجه‌سته‌کردنی میحوه‌ره گه‌ردوونیه‌کان پینکه‌هینن، که ناوه‌نده‌که‌ی و لاکانی ئه‌م په‌رستگایانه به‌بوونی کۆمه‌لیک ده‌روازه‌ی چوونه ژووره‌وه جیا ده‌کرانه‌وه، که ئه‌رکی جوانکاری و ته‌لارسازیان هه‌بوو (بیلافسی، 2008، ص 189)، ئه‌م تاییه‌تمه‌ندییه ته‌لارسازییه له زۆربه‌ی په‌رستگاکاندا له سه‌ده جیاچیاکاندا ده‌رکه‌وت، دواتر پیروژی په‌رستگا له گۆشه‌یه‌کی دوور له ده‌روازه‌ی چوونه ژووره‌وه دانرابوو، بۆیه ئه‌م په‌رستگایانه سه‌ر به سیسته‌می په‌رستگاکانن که میحوه‌ریکی شکاویان هه‌یه (Ben Axes) به‌رجه‌سته‌ی خواستی عیراقیه‌ کۆنه‌کانه بۆ ئه‌وه‌ی گرنگیه‌کی دیاریکراو به‌و هیمایه‌ بدن که تیندا رۆچی خودا له کاتی په‌رستشدا ده‌رده‌که‌ویت (علام، 1984، ص 16). نموونه‌ی ئه‌م جۆره په‌رستگایه‌ش بریتیه له په‌رستگای هیلکه‌یی له خه‌فاجی، بروانه وینە (2).

له سه‌ردهمی ئه‌که‌دیه‌کان له (2370-2160) پیش زاین، مه‌یلی ئه‌که‌دیه‌کان زال بوو، ئاواته‌خوازی به‌رجه‌سته‌کردنی ده‌سه‌لات و گه‌وره‌یی پاشاکان و شکۆمه‌ندکردنی بیری ئیمپراتۆرییان هه‌بوو، ده‌سه‌لاتی توندی ئایینی پیاوه ئایینه‌کان که‌م بووه‌وه و به‌م شیوه‌یه هونه‌ر رووی کرده ریزگرتنی زیاتر له ده‌سه‌لاتی پاشا به‌هیزه‌کان، کۆشکی ئه‌که‌دیه‌کان بوو به‌ شوینی نیشه‌جیبوون بۆ فه‌رمانه‌واکان و به‌ قه‌لایه‌ک، که ده‌وره دراوه به‌ دیواریکی زه‌به‌لاح که به‌ تاوه‌ر و سیسته‌میکی به‌رگری تاییه‌ت دامه‌زراوه، کۆشکی پاشا (نارام سین) له (تیل براک) مۆدیلیکه له ته‌لارسازی ئه‌م سه‌رده‌مه له ریگه‌ی ده‌روازه قه‌لاداره‌کانه‌وه، که میحوه‌ره‌کانی هه‌وشه سه‌ره‌کیه‌کانی کۆشکه‌که هیلکاری ده‌که‌ن (البصری: 2005، ص 139). (شیوه‌ی (3).

وینە (4)

وینە (3)

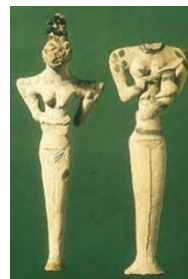
له سهردهمی بوژانهوهی سوّمه‌ریه‌کان (۲۱۲ پیش زاین - ۲۰۰۴ پیش زاین)، دوو ده‌ستکه‌وتی گه‌وره له هونه‌ری ته‌لارسازیدا له‌م سهردهمه‌دا هه‌بوون، ئه‌وانیش زه‌قوره راسته‌قینه (واته له فۆرمی کۆتاییدا) که سه‌کویه‌کی ده‌ستکرد به‌رزکراوه و پیکهاتوهه له چه‌ندین چینه‌کان وهک په‌رس‌تگایه‌کی تایبه‌ت به‌خوداوه‌ندی شاره‌که، و پلانی زه‌وی هه‌یه. زۆربه‌ی چوارگۆشه‌یه، به‌رزیه‌که‌ی بیست بۆ سی مه‌تر ده‌بیت. زه‌قوره دیواری ده‌ره‌وه‌ی لیوار یان پله‌به‌ندی هه‌یه، ئه‌م دیوارانه له شیوه‌ی هه‌نگاو و ده‌روازه‌ی چوونه ژووره‌وه پیکهراون، به‌جۆریک که گۆشه‌کانی به‌ره‌و چوار لا ئاراسته‌کرا‌بوون، سی پلکانه هه‌یه، دوو پلکانه له لایه‌ک و سینه‌میان له ناوه‌راستدا، به‌ئاراسته‌ی خۆیدا راسته‌وه بۆ لای.. باکووری پۆژه‌ه‌لاتی (صاحب، ۲۰۱۰، ص 85.)، و زه‌قوره وشه‌یه‌کی بابلیه به‌واتای (به‌رزى و به‌رزى)، و پیوستیه‌کی ته‌لارسازییه که له زۆربه‌ی شاره گه‌وره‌کاندا له په‌رس‌تگاکه‌دا هه‌یه، پیده‌چیت بیروکه‌ی زه‌قوره له دروستکردنی په‌رس‌تگاکانه‌وه له قوناغه سه‌ره‌تاییه‌کانیاندا له‌سه‌ر کورسی یان ته‌راسه ده‌ستکرده‌کانی لیواره‌وه په‌ره‌ی سه‌ندبیت به‌رزیه‌که‌ی، وهک چۆن زه‌قوره له سه‌ردهمی میژوویدا له ۳-۷ چین پیکهاتوهه، چینه سه‌ره‌وه‌یه‌که‌ی په‌رس‌تگایه‌کی بچوکی له‌سه‌ره‌(عکاشه، ۱۹۷۱، ص 250.)، که ئه‌رکیکی عه‌قیده‌ی بۆ عیراقیه کۆنه‌کان هه‌یه، به‌و پیه‌ی شوینیکی پشوودانی خوداوه‌نده‌کانه کاتیک لینه‌وه داده‌به‌زن به‌هه‌شت بۆ سه‌ر زه‌وی و دۆزینه‌وه‌ی مالی تایبه‌ت بۆ خۆیان، که په‌رس‌تگا زه‌مینیه‌کانن به‌مه‌به‌ستی گوێگرتن له دوعای مروّقه‌کان و وه‌رگرتنی پیشکه‌شکرده‌کانیان و گوێگرتن له نارّه‌زایه‌تی و گله‌یه‌کانیان، که نوینه‌رایه‌تی گۆرانکارییه‌کی گه‌ره‌نتی کراو ده‌کات فۆرم، عیراقیه کۆنه‌کان له حیساباتی کاته‌کانیاندا سالنامه‌ی مانگیان به‌کاره‌یناوه، بۆیه بینینی هیلال رووداویکی گرنگ بووه که زۆر بابته‌ی ئاینی له‌سه‌ری وابه‌سته بووه، له‌وانه‌ش کاتی پیره‌سه‌مه‌کان و جه‌ژنه ئاینیه‌کان و کاتی رووداوه گرنه‌کان، بۆه پیوستی بینینی هیلال له یه‌که‌م پۆژی خۆیه‌وه بوو پیوستی به‌رزکردنه‌وه‌ی چینه‌کانی زه‌قوره به‌دریژی میژوو ئامازیه‌ی پین کراوه و به‌ناوبانگترینی ئه‌م زه‌قورانه‌ش، زه‌قوره‌ی (ئور نه‌مۆیه له ئور (شیوه‌ی ۴)

۲-۲ هونه‌ری په‌یکه‌سازی:

هونه‌ره کۆنه‌کانی عیراق به‌یه‌که‌وه گریدرا‌بوون و هه‌موویان له‌ژیر کاریگه‌ری چه‌مه‌که‌کانی ئه‌و سه‌ردهمه‌دا بوون که تیدا ده‌رکه‌وتبوون، هه‌موو ئه‌مانه شایه‌تی گۆرانکارییه‌کی جوانیناسی بوون به‌ره‌و ئه‌بستراکت و سیمبولیزم، ده‌ربیرینی هونه‌ری ئاراسته‌یه‌کی گرته‌به‌ر بۆ بینینی کیشه‌که به‌پیتی نه‌خشیک... زمانی بینراو له‌سه‌ر بنه‌مای بینینی شته‌که و ده‌ربیرینی به‌شیوه‌یه‌کی ئه‌بستراکت به‌پێازیکی بچوکه‌ره‌وه که هه‌ول ده‌دات جه‌وه‌ری شته‌که ده‌ربیریت نه‌ک سیفه‌ته‌کانی، له سه‌ردهمی سامه‌را و حه‌له‌فدا په‌یکه‌ری به‌ردی مۆمدار له حه‌سونه ده‌رکه‌وت، ئه‌م مۆدیله په‌یکه‌رسازیانه یه‌که‌م خوداوه‌ند بوون که کۆمه‌لگا کشتوکالییه سه‌ره‌تاییه‌کان له شیوه‌ی مروّقیکا خه‌یالیان ده‌کرد، که نوینه‌رایه‌تی ژینگه و به‌پیتی زه‌وی ده‌کرد و پێیان ده‌گوترا ناوی خوداوه‌ندی دایکه، مینه‌یه‌کی رووته و فیگه‌ریکی مه‌زنی هه‌یه، که له پیگه‌ی ده‌ستکاریکردنی پیکهاته‌ی جه‌سته و ره‌وانه‌کردنی بۆ گوتاریکی ره‌مزی ئاینی، گۆرانکارییه فۆرمالی و چه‌مکیه‌کان ده‌ره‌بیریت، به‌مه‌به‌ستی چالاککردنی راکیشانی گروپه‌که به‌ره‌و پیروژکردن و په‌رسنتی. ئه‌و له دۆخی جۆراوجۆردا وینا کرا‌بوو، وهک وه‌ستان و دانیشتن، به‌ره‌وشته‌یه‌کی نا‌ناسایی جیا ده‌کرایه‌وه که پێش‌نیاری گه‌شه‌یه‌کی دیار له نوینه‌رایه‌تیکردنی جووله‌دا ده‌کات، په‌یوه‌سه‌ت بوو به‌بیروکه‌ی گه‌شه‌کردن و به‌خۆکردن و زاو‌زیکردن و ئه‌م چه‌مه‌که جوانکارییانه به‌رده‌وام بوو تا قوناغی کۆیله، کاتیک مۆدیلی ئه‌و شتانه دۆزرایه‌وه که به‌(خودای دایک) ناسراون، که سه‌ریان له شیوه‌ی ماردا ویناکرا‌بوو، قه‌تره له‌سه‌ر سه‌ریان دانرا‌بوو بۆ رازاندنه‌وه. هه‌ندیک له‌و مۆدیله په‌یکه‌رسازیانه هه‌روه‌ها ژنیان وینا کردوه له‌کاتیکدا که سکپرن (مورتکات، ۱۹۷۵، ص 192-195). (وینه (۵) وینه (۶)

وینە (۶)

وینە (۵)

سەر دەمی هاوشیوێ هێکتێب و سەر دەمی دواتر تاییبە تەمەندییەکی لە گەشە سەندنی وردە وردە هونەری و تەکنیکی لە شیوازەکانی پەیکەر سازیدا هەبوو، کە سۆز و خولیا ی مرۆفی عێراقی کۆن و حەزی بۆ تاییب پەگی داکوتا و رۆلێکی سەرەکی لە مۆدیله کانی... کارە پەیکەر سازییەکان بە شیوازیکی دیاریکراو و لێرەدا چەمکی گۆرانکاری لەم مۆدیله دا لە رێگە ی ئەو تەوەرە رێورەسمییە رۆون دەبیته وە، کە پراکتیکی تاییبی/قەشەیی بەرجه سته دەکات، کە بە پیشکەشکردنی نەزر و پیشکەشکردن بە خوادا وەندەکان لە پەرستگا کەدا نوینەرایەتی دەکریت و ئارەزووی هونەر مەند بۆ دروستکردن کەشیکێ پەرستراو لە نامادەبوونی خوادا وەندەکاندا بەرجه سته دەبیته. وینە ی (۵) جوړیکې تری پەیکەری ریلیف هەیه، کە تیییدا دیمەنەکانی راوکردن و پاراستنی مەرەکانی ئاژەلە ماییه کان لە مەترسی راوهدوونانی لەسەر پانیله کان بەرجه سته دەکرین، کە رووخساری مەبەست لینی هەیه دیمەنەکە لەسەری جیبەجی کرا، وەکو ئۆبیلێسیکی راوکردنی شیر کە لە بەردی بازالتی رەش دروستکراوه (شیوێ ۶)

وینە ۷

وینە ۶

وینە ۵

چەمکی گوزەرکردن لە هونەری پەیکەر سازی کۆنی عێراقدا لە رێگە ی پەیکەرەکانی بەرەبە یانی خانەدانەکانەوێ دیارە، ئەم چەمکە رەهەندیکی تاییبی و کۆمەلایەتی پیکهینا لەسەر بنەمای پەيوەندییەکی نزیک لە نیوان پەرستیاران و خوادا وەندەکانیان لە پەرستگاکاندا وەک ئامرازیک بۆ بە دەستەپێنان رەزامەندییان لە رێگە ی دیمەنە پەرستراوێکانەوێ، کە بە زمانی فیزیکی فیگەرە نەخشیتراوێکان دەرکەوتوون، وەک چۆن تاییبە تەمەند بوون بە دەستی بە ستراو بە سنگیان. خەفاجی لە دیالە، لە پەرستگای خوادا وەند (ئەبو) لە تەل ئەسمەر کۆمەلێک پەیکەری بەرد هەبوون، بە هیلە ئەندازەییەکان و شانە دیارەکانیان و ئەژنوی گوشەیی و چەقوی تراپیزویدیان جیا دەکرانەوێ، بەلام دوو پەیکەری پیاویک هەیه و شازادەکانی. ئەوان بە قەبارە ی خویان جیا دەکرینەوێ، لەوانەش رەنگە دوو قەشە، پەیکەرەکانی ماونەتەوێ وەک نەزریک بۆ مەبەستی پەرستن دائراون (شیوێ ۷) و بە مەبەستی بە دەستەپێنانی بەختەوێ و دلنایی دەروونی لە ژياندا. لێوێکان داخراون و... جەستە رەق و رەق و نیگا فراوان و زیادەرەویانە ی چاوەکان زیاتر گۆرانکاری بۆ فۆرمی واقعی مرۆف و دەستکاریکردنی بۆ چالاککردنی گوتاری رۆحی نیوان پەرستراوان و خوادا وەندەکان ئاشکرا دەکات (باقر، ۲۰۰۹ ص 277). بەکارهێنانی چەمکی گوزەرکردن لە... سەر دەمی سۆمەرییەکان لە رێگە ی لوحەکانی نەزرەوێ دەردەکەوێت، کە پانیلی بەردین کە لە ناوهراستدا کونکراون بە مەبەستی هەلواسینی بە دیواری پەرستگاکان، ئەوان تەوێری جیاوازیان هەیه و

کاره‌کتری یادگارییان هه‌یه، وهک گرنگترین رووداوه ئایینی و کۆمه‌لایه‌تییه‌کان که فه‌رمانه‌وا به‌ده‌سه‌سته‌یه‌ناوه بۆ به‌ده‌سه‌سته‌یه‌تانی په‌زنامه‌ندی خوداوه‌نده‌کان له‌سه‌ریان به‌رجه‌سه‌ته کران، هه‌روه‌ها ئۆبیلیسه‌که‌کان به‌رده‌وام بوون له ده‌رکه‌وتن، که ئامانجیان ئه‌رشیفکردنی رووداوه‌کان بوو، وهک (مۆنۆمینه‌ته‌کان) که یادی سه‌رکه‌وته‌کانی پاشاکانیان له شه‌په‌کانیاندا ده‌کرده‌وه، و ئه‌وانیش یانکی ئایینیان هه‌بوو لایه‌نی کۆمه‌لایه‌تی. له‌نیو به‌ناوبانگترین ئۆبیلیسه‌که‌کانی سوومه‌ریدا ئۆبیلیسه‌کی هه‌لۆکان یان هه‌لۆکان هه‌یه، که سه‌رکه‌وتنی (ئه‌ناته‌م)ی فه‌رمانه‌وا ی شاری لاگاش، به‌سه‌ر شاری ئوما ی دراوسینه‌دا به‌رجه‌سه‌ته کردووه، شیوه‌ی (۸)

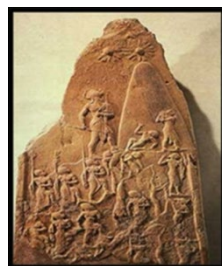

وینه‌ی ۸

په‌یکه‌رسازی سه‌ی په‌هه‌ندی له سه‌رده‌می ئه‌که‌دییه‌کاندا به‌تایبه‌تمه‌ندییه‌کی که‌متر روون ده‌رده‌که‌وێت به‌به‌راورد به‌ به‌ره‌مه‌کانی په‌یکه‌رسازی سه‌ی په‌هه‌ندی که له سه‌رده‌مه‌کانی پێش‌ویدا ده‌رکه‌وتووه، ئه‌مه‌ش ده‌گه‌رپه‌ته‌وه بۆ ئه‌وه‌ی زۆربه‌ی په‌یکه‌ره‌کان سه‌ری ون بوون، به‌لام له هونه‌ری سه‌ی په‌هه‌ندی سامان هه‌بووه. په‌یکه‌رسازی په‌هه‌ندی، وهک په‌یکه‌رتاشی ئه‌که‌دی نیشانیاندا، که کۆنترۆلی ته‌واو و به‌هیزی به‌سه‌ر ئه‌و که‌رسته‌ خاوانه‌دا هه‌یه که به‌کاری ده‌هینیت و نه‌یکردووه ئه‌و خۆی له ده‌ست‌وهردان له په‌کیک له ره‌قترین به‌رده‌کان ده‌پاریزیت، که مه‌به‌سه‌تمان له به‌ردی دیورپه‌ته، که بۆ ئامانجی کامل‌بوونی، گۆرانکارییه‌کی ته‌کنیکی پیکه‌هینیت به‌ره‌و هه‌مه‌چه‌شه‌نکردنی که‌رسته‌کان و هه‌لبژاردنی توکم‌ترین و به‌هیزترینیان وردی پێژه‌کان و پێشان‌دانی ده‌ماره‌کان، که نوینه‌رایه‌تی گۆرانکارییه‌کی پیکه‌هاته‌یی به‌ره‌و وردبینی ده‌کات له هاوشیوه‌کردنی واقیعی فۆرمه‌کانی سه‌روشه‌تیدا سه‌ری برۆنزی، که میژوووه‌که‌ی ده‌گه‌رپه‌ته‌وه بۆ دامه‌زرینه‌ری شانیشینی ئه‌که‌دی، شا سه‌رجه‌ون یان نه‌وه‌که‌ی نارام-سین (لوید: ۱۹۸۸، ص 46). (شیوه‌ی ۹)، شیوازیکی توندی ورد بوو که به‌تایبه‌تمه‌ندی توند و زیندوویی ده‌ربرین له ورده‌کارییه‌کانی ده‌موچاودا په‌یکه‌رسازی کرابوو، ئه‌م کاره‌ برۆنزییه‌ خۆی ده‌یسه‌لمینیت که فه‌رمانه‌وا ی ئه‌کاد بریاریدا بوو میراتی هونه‌ری خۆی بپاریزیت. (بارو: ۱۹۷۷، ص 151-156). و به‌ره‌مه‌کانی په‌یکه‌ری ریلیف له سه‌رده‌می پاشا نارام-سین له فیلمی (ئۆبیلیسه‌کی سه‌رکه‌وتن) وینه‌ی (۱۰)، که سه‌رکه‌وتنی پاشای به‌سه‌ر هۆزه‌کانی شاخدا به‌رجه‌سه‌ته کردبوو، که تینیدا جووله‌ی رپیمی جه‌نگاوه‌ره‌کان و دینامیزی پیکه‌هاته‌ی په‌گرتوو داریژراون، که هه‌موویان تیکه‌ل به‌نمایش بوون The sculpture (Nram-Sin Obelisk)

وینه‌ی ۱۰

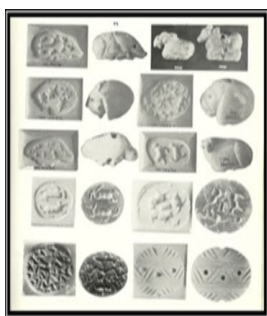
وینه‌ی ۹

گه‌رانه‌وه و سه‌یفه‌ته جوانکارییه‌کانی دیکه که په‌یکه‌ری ریلیفی عیراقی جاریکی دیکه پێی نه‌گه‌یشت جگه له سه‌رده‌می

ئاشوورىيەكان(صاحب و الخطاط: ۲۰۱۹، ص 121-124) كه كارپيكردى چەمكى گوزەركردن لەم بەرھەمەدا ڕوونە لە ڕيگەى ئەو گوتارە ڕەزمىيەى كه پەيكەرتاشەكه لە ديمەنەكەدا خستووتە نيو ديمەنەكەو، ئەو قوچانەى سەرەو سەرى پاشا (نارام-سين) و دەرکەوتنى بە قەبارەيەكى گورە لە ناوەرەستى ئوبيليسكەكەدا، ھەر وھا ھيماکانى خوداوندەکان (سين) و خوداوندى مانگ و خوداوندى خۆر كه بە گشتى ئاماژەن گورانكارىيە فيكرىيەكان بۆ تىكەلكردنى سىفەتە ئايىنى و سياسىيەكانى پاشا، كه ھونەرمەند لە بنیاتنانى ديمەنى گشتى شەرەكەدا بەكارھيئنا(غرلي : ۲۰۱۸، ص 1۰۸).

۲-۳ ھونەرى مۆر:

عيراقىيە كۆنەكان دوو جۆر مۆريان دەزانى: مۆرى تەخت و مۆرى سلندرى، يەكەمیان پارچەيەكى بچووكە لە بەرد كە شىوھى ئەندازەيى جياوازە، بە شىوھەيەكى قوول ھەلكەندراو، كاتىك فشارى لەسەر ڕووى گلین(صاحب، ۲۰۰۷، ص 178-179).)، كارىگەريەكى ڕوونى بەجى دەھيلىت، ئەم جۆرە مۆرەيە بوو لە ميزۆپۆتاميا لە سەردەمى پيش نووسىندا بەكاردەھيتر، پاشان دەستيان كرد بە پەسەندكردنى جۆرى ستوونىيەكەى تر. ئەم مۆرانە گەرەنەو بە بەكارھيئان لە سەردەمى ئاشوورى و بابلدا (شىوھى (۱۱)

وێنەى ۱۱

مۆرى ستوونى سلندەريكى بەردى كونكراوى دىژخايەنە كه دىژىيەكەى لە نيوان (2-7) سمدايە، ڕووى دەرەوھى ڕووبەريك بۆ نەخشاندن دايين دەكات، بەو پىيەى ڕووبەرى وێنەكە تىدا لە شىوھى شىرىتكدايە كه دەگەرپتەو و يەكەگرپتەو سەرەتاي خۆى

(كجە جى، ۲۰۰۲، ص 2)، كاتىك بەسەر گلەكەدا دەخولپتەو، فرىزىكى چاپى چوارگوشەيى بەرھەم دەھيئيت(فارس ، ۲۰۰۱).)، لە ھەردوو جۆرەكەدا ئەم ھونەرە بەستراوتەو بە مەبەستىكى سوودمەندييەو، چونكە نوینەرايەتى ئاماژەيەك بۆ كەسيكى تايبەت يان خانەدانىكى ديارىكراو دەكات، و جىگەى... واژۆ لەسەر مۆلك چاپەكانى بە ژمارەيەكى زۆر لەسەر حەبەكان يان كوتاييەكانى پەرداخەكانى گلین دۆزرايەو، كه زياتر بەردەستن(ويس، ۲۰۰۵). لە چوارچىوھى لىكۆلینەو لە گورانكارىيەكان و بەكارھيئانان لە ھونەرى مۆرەكاندا، ڕوون دەبيتەو كه ئەوان ھونەرى شىوھەكارىين. لە واتا چەمكىيەكانى خۆياندا ڕەنگدانەوھى زىندوويى بزوتنەوھى فيكرى مرقن بەدرىژايى سەدەكان، بەو پىيەى مۆرى سلندەر داھيئانكى سەردەمى نووسراون (سەردەمى ئوروك) و ئەم ھونەرە لە سەردەمەكانى دواتر بەردەوام بوو. چاپەكانى ئەمانە مۆرەكان بابەتى جۆراوجۆريان لەخۆگرتبوو، كه كۆمەلىك گورانكارى ئاشكرا دەكەن، چ لە ڕووى فۆرمەو يان ناوھەركەو، بابەتەكانى ئەم مۆرانە ناوھەركەو جۆراوجۆرى ئايىنى و سياسى و كۆمەلايەتى لەخۆگرتبوو، زۆر جار لە ديمەنە ئايىنى و ەلمانىيەكاندا وينا دەكران كه ھەلگى ڕەھەندى پىكھاتەيى و ناوھەركەو بون بەھوى پىكھاتەيى پىكھاتەيى ديمەنە پەيكەرسازىيەكان، بابەتەكانيان برىتى بوون لە كاروانى ئايىنى، ديمەنى قوربانيدان، شەر و ڕاوكردن، ھەر وھا فۆرمى ئاژەل و بوونەوھەرە ئەفسانەيەكان كه ويناكرايون لە فۆرمە ڕەزمىيەكاندا كه لە بەشە جياوازەكانى ئاژەل پىكھاتوھە كه نوینەرايەتى جيابوونەوھەيك دەكەن لە فۆرمە واقىيەكان، كه بۆ بوونەوھەرە زىندووەكان ئاشنا دەبن، لە فۆرمەكانىدا لە خەيال و نامۆ نزيك دەبيتەو(بارو: ، ۱۹۷۷)، و گرنگى مۆرەكان دەگەرپتەو بۆ ھەلگرتنى ديمەنەكانيان كه بەلگەنامەكردنى ئەو ڕۆرەسمە ئايىنەيەكە... لەناو پەرسنگاكاندا بەرپۆدەبرا، و بەمجۆرە نوینەرايەتى ئىنسايكۆلۆپىديايەكى وينا دار و يەك لە دواى يەك لە ھەموو لايەنەكانى ژيان لە كۆمەلگەى

میزۆپۆتامیادا دەكەن (ویس ، ۲۰۰۵)، وینەى (12). له ئاستى فۆرموله كەردنى ئەو دیمەنە وینەییانەى كه له سەر رووبەرەكانیان جیبەجى دەكران، له قوناغىكى پيشكەوتوى سەردەمى بەرەبەیانى خانەدانەكاندا، ھونەرمانەندى سۆمەرى ھەولیدا فۆرمەكانى مرۆف و ئاژەل بەپى دىدىكى شىواو و ئەبستراكت دوور له سروشت جیبەجى بكت، بەم شىوہیە ویناكردى فۆرمە ئەفسانەییەكان كه مەلانیى بوونەوەرەكان بەرجەستە دەكەن كه له چەند توخمىك پىكھاتون، ھىماى دەسلەتە سەروو سروشتییەكانە، بەو پىئەى ھەلگى ناوەرۆك و تیگەشىتنە ئایدیۆلۆژیەكانە، ھەك چۆن ئەو پالەوانە قوچدارە دەدۆزینەوہ كه سەرى ھەك سەرى گایەك شىوہى ھەیە و ئەندامەكانى سەروہى مرۆف، له كاتىكدا ئەندامەكانى خواروہى شىوہى ئەندامەكانى خواروہى گایان ھەیە(بارو: ، ۱۹۷۷) (شىوہى۱۲)

وینەى ۱۲

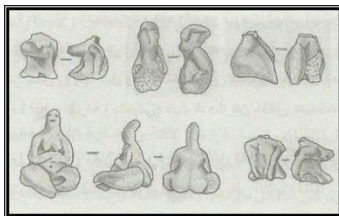
وینەى ۱۳

۲-۴ گوزەركردن له گلجۆشى عراقى كۇندا

ھونەر له كۆنەوہ رۆلێكى گرنكى له ژيانى مرۆفەكاندا ھەبووہ و لەگەل گەشەكردنى شارستانیەتى مرۆفایەتى لەم بەشە یان ئەو بەشەى جیھان دەستى بە گەشەكردن كردووہ، ھەك چۆن مرۆف له سەرەتاوہ ھەك ئامرازىك بۆ دەربرین پەناى بۆ بردووہ بىرۆكە و بىرۆباوہرەكانى، كه مرۆفى كۆن بۆ پشتراستكردنەوہى بوونى خۆى دەرىدەبىرى، ھونەر له سەرەتای ژيانى مرۆفەوہ لەگەل مرۆفدا سەریبەلدا (مورتكات ، ۱۹۷۵) . بەپى ئامانجە پراكتىكییەكان نەك تەنیا جوانكارى، بەپى ئەو پىنداویستییانەى كه سروشتى ژيان لەو سەردەمەدا داویان دەكرد، ئەركەكانى بەپى پىنداویستییانەى له قوناغە جیاوازەكانى كاتدا جیاواز بوون و ھەروەھا بە شىوہیەكى نەرىتى لە نەوہیەكەوہ بۆ نەوہیەكى دىكە بوو بە میرات بەپى ھەر ناوچەىك یان كۆمەلگایەك، بەلام لە یەكەم تاییبەتمەندى و تاییبەتمەندیەكانیدا ھاوشىوہ بوو له كۆبەوہ چاودىرى و وینەى ئەو فۆرمانەى بوونەوەرە سروشتییەكانى دەكرد كه دەورى مرۆفى كۆنیان داوہ. ھونەرى شىوہكارى رەگەزەكانى بىنىنى ھونەرى خۆى ھەیە بۆ بەئەنجام گەیاندى كارىكى ھونەرى پوخت وە رەگەزەكانى كارە ھونەریبەكەش بنەماى سە رەكین بو ھاتنە دى ئامانجى ھونەرى و گەیاندى پە یامە كە ی بە شىوہیە كى كارىگەر بۆیە گرنكى ئە م رە گە زانە بە كە م سە یر ناكرى وە رە گە زە كانى ھونەر كارىگەر ی ساكۆلۆژیان ھە یە لە كارى ھونەریدا ، ئە مېش بە لە خۆگرتنى ھیل شىوہ، رە نك فەزا پىكھاتە ئاراستە، كۆنتراست، ھاوسەنگى، بالادەستى، ھارمۆنى رێژە دووبارە بوونەوہ، ھە رىە كىك لە رە گە زانە دە توانیت كارىگەر ی لە سە ر دۆخى بىنە ر ھە بىت ، توانا ۲۰۲۴ ، ل ۱۲۰).

لێرەوہ ھونەر، بە مىكانیزمە سادەكانى و وشەسازییە ئەبستراكتەكانییەوہ، بووہ بە مەیدانى فراوا بۆ بىرۆكە و پرسىارى قوول و ژىرزەوى و سەرلێشىواو لە بىرى مرۆفدا، كه مرۆفى كۆن لە رىگەىوہ ھەلۆیستى خۆى دەربرى سەبارەت بەو شتانەى كه دەوریان داوہ، بۆیە دیوار و سەقفى ئەشكەوتەكان بوونە فەزای دەربرین.. وینەكیشان و پەیکەرى ریلیف لەسەرى جیبەجى دەكرا، ھەروەھا مرۆفى كۆن زۆرىك لەو كەرەستە خا و كەرەستە سادانەى كه لەبەردەستیدا بوو بەكارھىتا، چونكە زۆربەى دیمەنەكانى پەیکەرى ریلیف بە بەكارھىتانى ئىسكى ئاژەل و قوچ و دەنكە عاچ ھەك ئامرازىك بۆ خراپكردن و كۆنكردن و چەقاندنى چەقۆ لە سىدارە دەدرا ، لە دروستبوونیدا پشتى بە ھیلەكان بەستووہ و بۆشاییەكانى ناوہى پركردووہ لە رەنگى سروشتى كه لە بەرد و پووەك و خوین و چەورى ئاژەلەكانەوہ وەرگىراون، كه بە سەقامگىرىیان جیا دەكرانەوہ، بەو پىئەى دیوارى ئەشكەوتەكان تا ئىستاش تابلۆى رەنگاوپرەنگى تىدایە كه

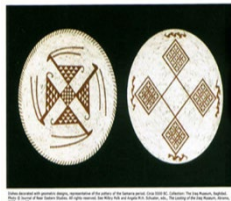
له لایه ن... کۆنترین هونه رهنه ندان له میژوودا (بیلافسکی: ۲۰۰۸). سه رفرازی هونه ری گلجۆشی له عیراقی کۆن دهگه پیتیه وه بۆ سه رده می به ردینه نۆی-کانزاکان، به ناوبانگ بوو له سالی له م سه رده مه دا، چوار پیتیه سازی سه ره کی گلجۆشی به ناوی ئه و شوینه وارانه ی که تیتیدا دۆزرایه وه ناویان لیترا، کۆنترینیان له وانه گلجۆشی (حه سونه) بوو، که گرنگیه کی زۆری له میژووی شارستانییه تی کۆنی عیراقدا به دهسته ئینا، به و پیتیه ی ماوه یه کی زۆری له سه رده می پیتش میژووه وه داگیرکردوه، که میژووه که ی به (۷۰۰-۵۵۰ پیتش زابین) مه زهنده ده کریت، و به دریتزایی له پرووی جوگرافیاوه فراوان بووه (العدوس، ۲۰۰۷)، له (جه رمۆ) وه ده ست پیتده کات، تا ده گاته گوندی (یارم ته په)، (ئوم الدباغیه)، و شوینه شارستانییه کانی تره نگ و رازاندنه وه که ی باش نییه، واته گلجۆشی سه ره تاییه وه که له وینه ی (۱) دا، به لام له پیتچ چینه که ی سه ره وه ی گرده که دا گلجۆشی ده رکه وت که له سه ر زه ویه کی زه ردی گه ش به رهنگی سوور بۆیاخ کرابوو، له نیویاندا جوړیکی سووراوی، به تاییه تی له چینه چواره م و پیتجه مه دا، ئه م جوړه کۆزه یه به هیللی پچرپچر رازینرابوووه، به جوړیک که ئه م جوړه پیتی ده گوترا (جه رموو رهنگاوه نگ)، جگه له دۆزینه وه ی قاپ. گلجۆشی ساده بۆ رشتن و توپکلکردنی دانه ویله (علام: ۱۹۸۴)، سه ره له دانی ئابین له عیراقی کۆن بووه هۆی په ره سه ندنی گلجۆشی له گوندی جه رمۆ، که گلجۆشی عیراقی په یکه ری گلجۆشی بۆ به ره مه ده هیتنا په رستتیک که له شیوه ی ژنانی زیاده ره وی بوو، به تاییه تی مه مک. ئه م په یکه ره گلینانه پیتیان ده گوترا (خودای دایک) (البصری، ۲۰۰۸)، که فۆرمیکی ده ستکرد و ئاواره یی وه رگرت به ده ستکاریکردنی شیوه ی واقیعی جه سه ته ی مینیه و له خوگرتنی بیرکردنه وه یه کی ریتوریکی که گوزارشت له کرده وه که ده کات له (به خیتوکردن)، که کۆمه لگا جووتیاره کان ئه و ژنه یان ویتنا ده کرد (وه که خوداوه ندی دایک) که به رده وامی و به رده وامی ژیان لیتیه وه دروست ده بیت. ژنه که به شیوه یه کی په رمزی به زه ویه وه به ستراوه ته وه بۆ ئاماژهدان به چه مکی به خشین، گه شه کردن و زاوژیکردن ژن له هه مان کاتدا شتیکی خوشه ویستی و ئاره زوو و ترس و سه رسام بوو، له جه سه ته یه وه ژیانیکی نۆی سه ره له دات و له سنگیه وه خوړاکی ژیان سه ره له دات، به خیتوکردنی و ئه و به زه ییه ی که به سه ر منداله کانیدا ده رژیت، به خیتوکردنی سه روشته که چیمه ن وه که رزق و رۆزی بۆ مه په کانی راوکردن دابین ده کات. ژن ئه و که سه یه که تووه کان هه له ده گرت و تووی نۆی له سکی خۆیه وه ئازاد ده کات (صاحب، ۲۰۱۰). بۆیه ئه م په یکه ره کۆزه مینانه وینه ی (۱) یان له دۆخی جو له دا ویتنا کردوه، و سه ر و ده سه ته کانی به ساده کردنه وه و ده ستکاریکردن و که مکردنه وه یان (گۆردراو) روتکرانه وه، وایان لی ده کرد بۆ که میوونه وه ی وینه ی په رمزی و ناوچه ی سنگ گه وه کرابوو، چه ناگه به جیاوازترین ناوچه داده نریت له وینه ی مینیه دا و له خه یالی هونه رهنه ندا چه سپاون. ئه وان له کۆنترین په یکه ره کانن که مرۆف دوا ی نیشته جیبوونی دروستی کردوه، وه که چۆن درکی به به های به خیتوکردن کردوه له ژیانی کشتوکالیدا، بۆیه زه وی به ژنیک ده چوینیت که مندال له دایک ده کات، هه روه ها ئه و زه ویه ی که روه که لیتیه وه سه ره له دات.

وینه ی ۱

له م بابه ته دا ده بینین په یکه ره کان کاریگه ری و واتای قوولیان له پیکهاته پیکهاته ییه کانیندا هه یه (عکاشه، ۱۹۷۱).

سەبارەت بە گلجۆشی سامەرا، پێشکەوتنیکی بەرچاوی بەسەر گلجۆشی حەسۆنە تۆمار کرد لە ڕووی پاکێ گەلەکی بەکارهێنراو و نەرمی ڕووکەرەکانی و فرەچەشەنی شێو و نەخشەکانی بەپێی ئامانجە کاراییەکانی، دیکۆراتەکانی لەسەر دەرەکییەکی ڕیکخرابوو و ڕووی ناووە، یان ھەردووکی، و بە لێھاتوووییەکی زۆر و وردبیینیکی بەرز جیبەجی دەکران. دیکۆراتەکانی لە شێوێی چەقۆ یان ھیلدا ھاتبوون. و گۆشە، پاشان چوارگۆشە، گۆشە چوارگۆشە و بازنە لەگەڵ دیکۆراتەکانی تر کە ئیلھامیان لە ژینگەیی سروشتی وەرگرتوو، لەوانەش شێوێکانی دووپشک، ئاسک، ماسی (عارف: ۱۹۷۲). و ھتد پڕۆسەیی گواستەووە لە قونای توخمە ھونەراییە تاکە سەییەکانی وەک ھیل یان سیگۆشە و چوارگۆشە بۆ قونای دروستکردنی شێوێی ئاژەل یان ڕووکەر نوینەرایەتی گەشەکردنیک دەکات لە نەخشی ھۆشیاری ھونەری ھونەرماندە کۆنی عێراقی، چونکە ھەموو توخمەکانی ئەو... کارە ھونەراییەکان کاتیک شایەتھالی ھالەتەکانی ڕیکخستنی ھونەری دەبن، تەواو بوونی بەھا و مانا کانیان دەدۆزنو، بۆیە فۆرمەکی ھەلگری ژیانی توخمەکان، تاییبەتەندە کانیان پشتراست دەکاتو و بەھا دەربرینە کانیان چالاک دەکات، فۆرم دەبیت لە چوارچۆی ھەر توخمیکی کارە ھونەراییەکی بەدا بژی، و ڕۆحی خۆی لەناو خۆیدا بلۆبکاتو، ئەمەش وا دەکات ھەریەکیان پالپشتی ئەوی تر بکەن و بە فۆرمی (2) (3) تەواو کەرن، تویژەر پێی وایە دەرکەوتنی ئەم ئاژەلانە فۆرمەکان گوزارشت لە ھەولی ھونەرماندە دەکات بۆ دووبارە بنیاتنەوێ جەستەیی بوونەوێ سروشتی و فۆرمولەکردنی بۆ ئەوێ لەگەڵ سیستەمی فیکری خەیاڵیدا بگونجیت، کە بۆیە نوینەرایەتی گۆرانکاری لە گوتاری بێنراوی ئەو شێوێدا دەکات کە لەسەر ڕووی دەرە گلجۆشیکە جیبەجی دەکرین ڕۆلەکی بە گەشەسەندنیکی گەورە لە کوالیتی و تەکنیکی کاردا تاییبەتەند بوو، ھەر وھا وردبیینی و ھەمەچەشەنی دیکۆراتەکان، زۆربەیی گلجۆشییەکانی ئەم ڕۆلە بە دەست لە گلی شۆراو، پاکراو نەتووە لە پیسی، تیکەل بە کەمیک خۆل. نەرم بۆ زیادکردنی ڕەقبوونی لە شێوێدا.

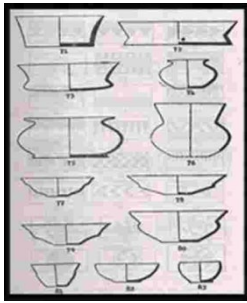
وێنە ۳

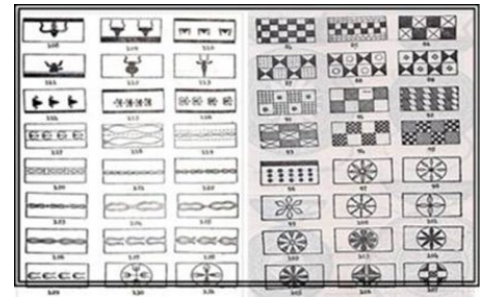
وێنە ۲

سەبارەت بە گلجۆشی حەلەف، کە بە جوانترین پێشەسازی گلجۆشی لە عێراقی کۆن دادەنرێت و ھاوچەرخی بوو لەگەڵ گلجۆشی سامەرا داوی لەناوچوونی بەردەوام بوو، لە گلی زۆر پاک دروستکراو، بە باشی شۆردراو و لە پیسی پاکراو تەو، قاپەکانیشی بە باشی بوون شێو و شانازیان ھەبوو، و لاکانیان بە وردبیینی جیا دەکرانەو و ڕووکەرەکانیان نەرم بوون بە دەست لێدان و بە باشی دەشۆردران، و بە گل ڕوپۆش کرابوون. پاک بوون، مەیلیان بۆ سوور بوو، و شێوێکانیان جیاواز بوو، بۆیە قاپ، پەرداخ، کوپ بوون، کوپ و گۆلدا (شێوێ ۴)، کە شایەتھالی ھەمەجۆریی بوون لە نەخشەکانی شێو سەرەکییەکانیان و بەکارھێنانی سپی و ڕەش و قاوہیی و سوور پیکەو لە یەک دیزاینی دیکۆراتیدا. ئەم ھەمەچەشەنییە دەگەریتەو بۆ لێھاتووویی لە کۆنترۆلکردندا زیادکردنی ڕەنگەکان لە پلەیی گەرمی جیاوازدا لە کاتی پڕۆسەیی سووتاندنەکەدا، و رازاندنەوێکانیان شێوێی ئەندازەیی و سروشتی لەخۆدەگرت، وەک شێوێی ھەموو جۆرە ھیل و بازنە و گۆشە و سیگۆشە و ڕۆمبۆس و خال، بە وردبیینی و سەرنجیکی زۆرەو جیبەجی کرا، سەبارەت بە سروشتیەکان، شێوێی قۆچەکانی گا، شێوێی گۆل و بالندەیی لە شوینی جۆراو جۆردا لەخۆگرتبوو، ھەر وھا شێوێی ئاسک و خۆر و ئەستێرەکانیش ھەبوون، ئەوانیش بوون بە ھیلی سادە کیشراون و بە شێوێی زەر دەرکەوتوون، بەزۆری لە کێلگە ئاسۆییەکان لەسەر ڕووی دەرەکانی دەرەو ڕیکخراو بوون یان بە ئازادی لەسەر زەوی قاپەکان بلۆدەبنو. (باقر ۲۰۰۹) وێنە ۵، چونکە چەمکی گوزەرکردن لەم فۆرماندا لە ڕیگەییو ڕوون دەبیتەو دەستکاریکردنی فۆرمی واقعی و گۆرینی بۆ ھێمای ئەبستراکت، چرپوووەو بەو چەمکە خەیاڵیانەکی کە لە مێشکی تاکی

عیراقي كۇندا رەگيان داکوتاوہ و کہ سیمایه کی ئایینی ئەفسانەیی وەرگرتووہ کہ شیکاری بۆ وشەسازیی سروسشت و کاریگەرییە ئەفسوناوییەکی دیمەنیکی ئالۆز، وەک شیوہی تەختەیی شەترەنج و شیوہی تەرازووی ماسی.

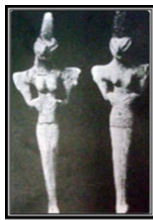

وینە ۵

وینە ۴

لە مالا كۆپلەكاندا پەيكەرە گلجۆشییەكان بە شیوہ گۆراو و شیواوہكانیان جیا دەكرانەوہ، زۆربەیان جەستەیی مرۆف و ئاژەل بوون لەگەل جەستەیی جوانی ژنانی بالابەرز و راست، هەندیکیان دەستیان لە نزیک سنگیان تیکەل بوو، هەندیکیان دەستیان لە نزیک سنگیاندا تیکەل بوو دەستەكانیان كراوہ بوو، هەندیکیان مندالیان هەلگرتبوو(لوید: ۱۹۸۸) (شیوہی ۶)(شیوہی ۷)

وینە ۷

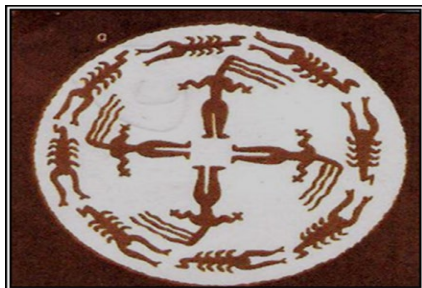
وینە ۶

پیندەچیت تاییەتمەندییە فەرمییەكانی ئەم ژنانە لە واقیعوہ ئەبستراكت كراون، بۆ ئەوہی وەك هیمای شەفاعەتكار كاربەكەن بە ئامانجی دامەزراندنی پەيوەندییەك لەگەل هیزە میتافیزیکییەكان و دروستکردنی بەردەوامی لە کوالیتی بێرکردنەوہ و کاریگەرییە رەمزییەکی بۆ جیھانی زاوژی و زاوژیکردن (فارس ، ۱۹۷۹ .)، وەك لەم رۆلەدا پەيكەرە نیرەكان دەبینینەوہ، کہ بە شیوہیەکی روت نوینەرایەتی دەکرین، ئاماژەن بۆ مانای پیتاندن کہ بە بوونی نیرەکە لە تەنیشت میننەکەوہ تەواو دەبیت. وینە (۸-آ-ب)

وینە ۸-آ-ب

رینگه‌ی زیاده‌ره‌ویکردنه‌وه. به‌ششی خواره‌وه‌ی جه‌سته بۆ ئاماژەدان به گرنگی ئەو ناوچانە‌ی که هه‌لگری واتاکانی مندالبوون و زاوژین، ئەمەش دەبیتە هۆی تیکه‌لکردنی ئەوه‌ی که واقیعییه و ئەوه‌ی میحوهره به مه‌به‌ستی جادووکردنی به‌ها نه‌بینه‌وه‌کان که گوزارشت له به‌هاکانی ئەو دهکات مه‌یلی ده‌روونی، پشت به‌ستن به تهرخانکردنی هۆشیاری بینراو بۆ جادووکردنی مانا رپوره‌سمیه‌کان که له و سه‌رده‌مه‌دا باو بوون، و به‌م شیوه‌یه خۆیندنه‌وه‌ی فۆرمی گشتی ئەم مۆدیلە وینه‌ی روونی ئەو که‌شوه‌ه‌وایه ده‌دات به وه‌رگر که له کۆمه‌لگه کشتوکالییه به‌که‌مه‌کانی عیراقی کۆن باو بووه، له‌لایه‌ن چاودیریکردنی مامه‌له‌کانی هونه‌رمه‌ند بۆ شیوه‌ی ژنه‌که، که به شیوازیکی ئەبستراکت به‌ره‌می هیناوه له‌سه‌ر بنه‌مای نه‌هیشتنی هه‌ندیک ورده‌کاری له جه‌سته، وه‌ک سه‌ر، بۆ نمونه، له هه‌مان کاتدا جه‌ختی له‌سه‌ر ئاوسانی شان و مه‌مک ده‌کاته‌وه وه‌ک تایبه‌تمه‌ندییه‌کی گرنگ که ئاماژەن بۆ له‌دایکبوون، نوینه‌رایه‌تیکردنی وینه‌خه‌یالییه تایبه‌ته‌کان به رپوره‌سمی سحر له‌سه‌ر بنه‌مای ئەو باوه‌رانه‌ی که له و کۆمه‌لگایانه‌دا زال بوون و له‌سه‌ر بنه‌مای لیکچوون دامه‌زراون، که کاریگه‌ری خوازاو له رینگه‌ی لیکچوونه‌وه گه‌ره‌نتی ده‌کریت، واته هه‌موو شتی که هه‌مان فۆرمی هه‌یه، هه‌مان جه‌وه‌ری هه‌یه، و بیرۆکه‌کان ده‌توانریت له رینگه‌ی لیکچوونه هونه‌ریه‌که‌ی و ئەو پیکهاته ئەبستراکته‌ی که جیای ده‌کاته‌وه، پرۆژه‌ی له‌سه‌ر بکریت، ئەم مۆدیلە ده‌ربهرینیکی زیندوووه بۆ ئەو بیره ئایدیۆلۆژییه‌ی که له‌سه‌ر بنه‌مای تیکه‌یشتنه تایبه‌ته‌کان بنیات نراوه که هونه‌رمه‌ند له رینگه‌ی ئەم مۆدیلە و چه‌ندین مۆدیلی دیکه‌وه پشت‌راستی کرده‌وه میژوووه‌که‌ی ده‌گه‌رپه‌ته‌وه بۆ هه‌مان قوناغی کات و قوناغه‌کانی تری دواتر، واته ئەم مۆدیلە بۆ ئەنجامدانی رپوره‌سمیکی ئایینییه که له کۆمه‌لگا کشتوکالییه‌کان باو بووه.

نمونه‌ی 3

گۆرانکاری له پیکهاته‌ی ئەم به‌ره‌مه گلجۆشپانه له رینگه‌ی لیکدانه‌وه‌ی چه‌مکی فۆرمی گشتیه‌وه دیاره، به‌و پیه‌ی هونه‌رمه‌ند پشتی به فۆرموله‌کردن و پیکهاته‌که‌ی به‌ستوه به وشه‌سازی که به‌پیی دیزاینه ئەندازه‌یه ریکوپیکه‌کان دابه‌شی کرده‌وه، له‌وانه‌ش سیستمی فیکری که له‌لایه‌ن پیکهاته‌ی فیکری ئەو... کۆمه‌لگای کۆنی میژۆپۆتامیا سه‌رده‌می پیش نووسین، وه‌ک چۆن بنه‌مای ژیان له‌م ده‌قه‌دا روون ده‌بیته‌وه. وه سووری دروستکردن و ژیان و له‌ناوبردنی بوونه‌وه‌ره‌کان، وه‌ک هیمای بازنه‌ی ئوقیانوسی ژن هه‌چی تر نییه جگه له هیمایه‌کی ئایینی رپوره‌سمی که تیایدا هیمای نه‌میری و به‌رده‌وامی که ژیان به‌رپوه‌ده‌بات و ئاراسته‌ی ده‌کات، نوینه‌رایه‌تی ده‌کریت، به‌جۆری که هه‌موو فۆرمه‌کان ملکه‌چی بنیاتانی فیکری ده‌بن که ئیلهامیان له‌و بازنه ئەبه‌دیه‌یه وه‌رگرتوه که دروستکردن پیندا ده‌ژی، وه‌ک چۆن دوشکه‌کان له‌لایه‌ن عیراقیه کۆنه‌کانه‌وه به‌قوربانیدانی خۆی ناسراوه بۆ ئەوه‌ی نه‌وه‌کانی به‌رده‌وام بن له ژیان، لیره‌دا بۆمان ده‌رده‌که‌ویت که ناوه‌ندی بازنه‌که هیمای ئەوه‌یه که له بلێسه‌ی ئاگر ده‌چیت که ژنه‌کان به‌ده‌وریدا ده‌سورپینه‌وه، ئەمەش ئاماژه‌یه بۆ رپوره‌سمی تایبه‌تی مندالبوون. ئاراسته‌کان، هه‌روه‌ها چوار توخمه سه‌ره‌کییه‌که که نوینه‌رایه‌تی به‌خششه‌کانی ژیان ده‌که‌ن له سروشته‌وه، که بریتین له ئاو، هه‌وا، پیسی و ئاگر. فۆرمی گشتی رپوره‌سمی عه‌قیده‌ی سروشتیکی ئەفسوناوی و رپوره‌سمی ئاشکرا ده‌کات، که بۆ گه‌ران به‌دوای باراندا پراکتیزه ده‌کریت و ناسراوه وه‌ک سه‌مای باران یان ژنه سه‌ماکاره‌کان. لیره‌دا بۆمان ده‌رده‌که‌ویت که پیکهاته‌ی کولتوری کۆمه‌لگه‌ی عیراقی کۆن هونه‌ری خستۆته ژیر ده‌سه‌لاتی عه‌قلی ئایینی و ئەفسوناوی و چه‌مکه میتافیزیکییه‌کان، وه‌ک بۆمان ده‌رده‌که‌ویت که ئەو جوله به‌رده‌وامه‌ی که دروستی کرده‌وه The ancient Iraqi pottery له بازنه‌کان و ژناتی سه‌ماکار ئاماژه‌یه بۆ واقیعی یه‌ک له دوا‌ی یه‌کبوونی نه‌وه‌کان و به‌رده‌وامی زاوژی و ژیان، وه‌ک چۆن ده‌قی هونه‌ری هه‌ولی گرتنی ده‌دات و به‌دواداچوون بۆ ئەو سیستمه

ئالۆزە دەكات كە جوولەى گەردوون و ژيان بەرپۆه دەبات، هە ڕوھ ھا بۆمان دە رده كەوێت كە هونە ڕمە ند كارە كە ی وە ك پیکهاته یه كى فکری ئالۆز فۆرموله دە کات كە به هە موو ورده كارییه كانی له سه ڕ جینشینى و گە شه ی ژيان به ژيانى زیندوو گریدراوه قاپى گلین سەرھەلدهن، له كاتیکدا دووباره بوونهوهی ریکوپیک و سوورەکانى ژيان كەوتوونه ته ژیر لیکدانهوهیهك بۆ سروشتیکى ئایینى، یهك له دواى یهكبوونى شیوهكان و ئەو سیستهمه فیکرییه ئالۆزه وایکردوه ئەم سهمایه په یوهندى به بارانهوه هەبیت، به لام هونەرمنه و یستویهتى نامۆبوون و دەستکاریکردن و... گوزەرکردن كە لەم دیمه نەدا ئەنجام دەدرین كە سالانه دووباره دەبیتهوه، بۆیه له سەر ئەم قاپه به رجه ستهى كړد، به له بهرچاوگرتنى ئەوهى كە ئەم سهما پیرۆزه دەبیت به ریکوپیکیهكى جیگیر و تايهت دووباره بكریتهوه، وهك بیركردنهوهى عیراقى كۆن پى وایه.

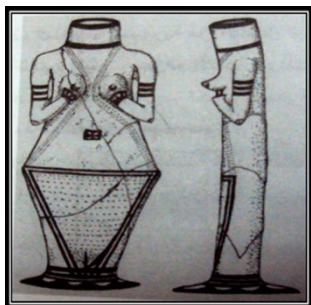
نمونه كە نوینه رایه تی فۆرمیکى گلجۆشى دەكات كە ئیلهامیکى له شیوهى جهستهى میننه وەرگرتوه به شیوهیهكى داهینه رانه كە جیاوازه له واقع، بۆ پیکهینانى گۆرانكارى پیکهاته یی كە له ریکه یه وه هونەرمنه بانگه وازی دۆخیکى په یوهندى له گه ل ژینگه ی ژيانى خۆى دەكات، كە ته وەرپیکى جوانکاریى دروستکردوه كە... هه لگری دیدیکى فیکرییه كە به پى بنه ماكانى ئەبستراكت و كەمكردنه وهى ورده كارییه كانی جهسته دارپژراوه، كە هونەرمنه به ئەنقەست له شیوهى ده فریک به توخمه كانه وه دروستى کردوه، له فۆرمى مرۆقه وه وەرگیراوه بۆ ئەوهى له گه ل مه به ستهى پئویستدا بگونجیت، بۆیه ئەو... هونەرمنه به ئەنقەست سه رى پشتگۆى خست و مله كه ی كرده تۆزلیك كە به جۆریك له تاتۆ رازاوه ته وه كە رهنه گه نوینه رایه تی به رده وامى ژيان بكات، ئەم كارە گلجۆشیه بۆ هه لگرتنى هه ندیک شله و به كارهینانیا ن له هه ندیک رپوره سمیدا دیارى كراوه، به لگه كان بوونى گۆره پانه كەن كە خاچه كه ی تیدایه كە په یوهندى به بیرۆكه ی به رده وامى ژيانه وه هه یه، ئەمه ش بۆ پینچانى ده سته كان و گرتنى مه كه كانیش ده گرتیه وه، چونكه تايه ته مندییه كانی میننه یی ئەوانه ن كە به شداربوون له پیکهینانى چوارچێوه ی فیکرى بۆ ئەم بابه ته. سه باره ت به سیما زیاده روه ی له قه باره و پانى سیگۆشه ی میننه دا، ئاماژه یه بۆ په یوهندى نیوان مرۆف و نیگه رانییه ئابوورییه كانی، چونكه خاله هاوئا هه نگه كانی له شیوه ی رپره وه ی ریکوپیکدا له سه رانه رى روه به رى سیگۆشه كەدا كیشابوو، كە... به پیتى زهوى بۆ به پیتى ژنان، به رزكردنه وهى بۆ دۆخیکى رهمزى بۆ زۆرى و زۆرى كشتوكال له سه رده مى حه له فدا، و به مجۆره نمایشكردن ئەوهى جیاوازه له دارشتنى ئەم فۆرمه دا وه سفیکى ده رهنجامییه بۆ سروشتى... گۆرینی بیرۆكه كان له م قوناغه دا به به راورد به باقى قوناغه كانی پيشوو، گۆرانكارى له م په یكه ره دا له بنه رته دا له روانگه ی كارییه وه هاتوه و جیاواز بووه له و په یكه رانه ی كە له دۆخى دانیشتندا له مۆدیله كانی پيشوودا به ریکخستنى فۆرمى گشتى خۆیان ریکخرابوون، ئەم ده ولته واتا فیکرییه بالاده سته كانی له سه ر سروشتى كۆمه لگا له حه له فدا هه یه، كە ئەم شیوازه نوئییه دروستکردوه له سه ر بنه ماى بلاو بوونه وهى بیرۆكه ی گۆرانكارى وهك ئامرازیک بۆ گه یشتن به ئامانجیک كە له لایه ن گروپه كه وه وەرگیراوه. بۆ ئەوهى ببیته یه كیک له نه ریت و داب و نه ریته كانی.

نمونه ی ه

تاییه تمه ندییه کانی گورانی پیکهاته له م پهیکه ره دا له ریگه سیستهمه فرمییه کانییه وه دیاره، که بووه نامرزیک بۆ دهر برینی ئه و باوه ره ئایینیانه که له نیو دانیش توانی ئه لعوبهیدا بوون، پیکهاته فکرییه په ستانداره کان له و کومه لگه کشتوکالییه دا له وابه سته ییه که دا پوون بووه وه له پیای ئه م سه رده مه له سه ر زهوی بۆ به ره مه پیتانی هیزی خوی و به رده وامبوونی ژبانی، بویه بیروکه ی به ختوکردن و زاوژیکردن له ریگه دایکه وه هیمای زاوژیکردنه له سروشتدا، به و پیتیه ئه م بیروکه یه خاوه نی ره هه ندیکی ئه فسانه یی یان ئه فسو ناوی بووه له عه قلیه تی تاکدا و ههروه ها پالنه ریکی دهر وونی پیک ده هیتا بۆ گه ران به دوا ی ئه م هیزانه و هه ولدان بۆ دلخوش کردنیان و نزیک بوونه وه لپیان، ئه م چه مکانه له ریگه ی گورانکاری فه رمی له بنیاتنانی جه سته دا دهر ده که ون، له وانه ش جو له ی ده سته کان کاتیک که سک، شوینه که له باوه ش ده گرن بۆ ناماژده ان به زاوژی و مندالبوون، که په یوه ندیبیان به مینه که وه هه یه، ههروه ها سه ره نجی هیله دووباره بووه کانی ژیر سک ده ده ین له شوینی یه کگرتنی رانه کان بۆ ناماژده ان به و ئه ندامه ی مینه که بوونی ناماژده یه بۆ زاوژی و زاوژیکردن له ژباندا. گورانی پیکهاته ده دوزینه وه له م کاره دا له ریگه ی ئه و فورمه ی گروتیسیکیه وه که هونه رمه ند لیته دا به رجه سته ی کردوه، بۆ ئه وه ی له نوینه رایه تیکردنی واقیعی دوور بکه ویته وه و بچیته لای په رس تراوه که، بۆ جیهانیکی ئایینی نه بینراو که به پیروزی تاییه تمه نده، کاره که به سته وه به ناوه روکی روچی مروف له و سه رده مه دا و ئه مه ش ئه وه یه که له شیوه ی سه ردا ده بینن که له سه ری مار ده چیت، که به کار دیت بۆ ناماژده ان به چه مکیکی سه روشتی که به توانای مار بۆ نویبوونه وه له ژباندا نوینه رایه تی ده کریت که له بیروکه ی ماره کانه وه سه رچاوه ی گرتوه، که به رده وام پیستیان نویده بیه وه، ههروه ها شیوه ی په یکه ره که ناماژده یه بۆ ئه و پراکتیزه ریوره سمیانه ی که کومه لگه ی مروقیه تی ئه نجامی ده دن بۆ هاوسوژی له گه ل ده رکه وتنی ئه و هیزانه ی سه روشت که پیروزی ده کن، وه ک چوون په رس تراو له م فورمه دا شتیک ده دوزینه وه که گوزارشت له و بیروکه ده کات که له باره ی جیهانه نه بینراوه که یه وه فورموله ی کردوه. ئه و وه ک ماده یه کی په یکه رسازی سهیری ناکات، به لکو وه ک وزه یه کی نه بینراو سهیری ده کات که له ئه نجامی ده رکه وتنی ئه و روچی که جیهانی ئایینییه که ی کونترول کردوه، وه دونیاییه کان له و ماده یه دایه، و به م شیوه یه په یکه ره که له بوونی ماده ی خویدا مانیه کی ئایینی به رز کردوه ته وه که تیندا نوینه رایه تی ده کریت ئه رکه که ی که بوی نه خشینراوه، چونکه ئه و خودا وه نده ی به رجه سته کردوه که تاک له ده رکه وتنه کانی سه روشتدا هه سته ی پین ده کات، که زورجار دله راوکی و ترس له ناویدا ده وروژینن.

4-1 ئه نجامه کان:

نمونه ی ۴

۴-۱ گوزه رکردنی پیکهاته له په یکه ری گلجوشی عیراقی کوندا به گشتی سه رنج ده خه نه سه ر دووباره دارشته وه و بنیاتنه وه ی جه سته ی مروف به شیوه یه ک که له گه ل ئاشکرکردنی بیری ئایینی و ئه فسانه ییدا بگونجیت که واتای خودایی، به ختوکردن، هیز، خراپه، سیکس، یان چاکه کاری زوری پین ده به خشیت. وه ک له مودیلی (۱، ۲، ۳، ۴، ۵).
 ۴-۲ جه سته ی ژن ته رکیزی کاره کانی گوزه رکردنی پیکهاته یی داگیر ده کات که تیشکیان خستوه ته سه ر دروستکردنی هاوتایه کی میتافوریکی لپی هاوته ریب له گه ل واقیع، دووباره دارشته وه ی له ئاستی فورم و ته کنیکدا بۆ به ده سته پیتانی وینه یه کی راگه یانندن که گوزارشت له پراکتیزه ئایینی و ئه فسو ناوییه کان ده کات که په یوه ستن به فورمی ژنه وه له عه قلیه تی کومه لگای عیراقی. وه ک له مودیلی (۱، ۲، ۳، ۴، ۵).

۴-۳ گوزه رکردنی پیکهاته کان له گلجوشی په یکه رسازییه کونه کانی عیراقدا ریپازیکی چه مکی ده گرنه به ر بۆ دوزینه وه ی ریپازه فیکرییه کانی نیوان دووانه ی (زهوی/دایک)، چه مکی گوزه رکردن له ریگه ی فورمولاسیونی دیاره که جیاوازن له واقیع و ناماژده انیان په یوه ستن به جیهانه نه بینراوه کانه وه له ... خه یالی یه که مین کومه لگه کشتوکالییه کان و شارستانییه ته کانی دواتر له سه ر خاکی عیراق، وه ک له مودیلی (۱، ۲، ۳، ۴، ۵).

٤-٤ گوزهرکردنی فورمالی و چه مکیه پیکهاته یه کانی جهستهی مروّف به میکانیزمه کانی دهستکاریکردن و که مکردنه وهی هندی و رده کاری جهسته و دوورکه و تنه وه له لیکولینه وه له تایبه تمه ندیه کانی به مه بهستی روژئاواییکردنی فورمه که نوینه رایه تی دهکرین، زیاده روهی و خه یالکردن له و به شانیهی که واتا کانی به خیتوکردن و زاوونیکردنیان هه لگرتووه بۆ وه بیرهیتانه وهی به ها نه بینراوه کانی و مانای ریورپه سمی په یوه ست به و مروّقهی که جهستهی خوی نوینه رایه تی دهکات، وهک له مودیلی (١، ٢، ٣، ٤، ٥).

٤-٥ شیوازی بچوو ککردنه وه نوینه رایه تی هه ولّیک دهکات، بۆ زیادکردنی گوزهرکردنی دهربرینه کانی که وهک دهستنیشانکردنی بۆ چه مکه ئایینییه نه بینراوه کانی کارده کانی و گورانی پیکهاته یه په یکه ری گلجوشی ده بیته ئامرازیک بۆ قه ناعه تپیکردنی گروپه که له بوونی نه بینراوی ئه و هیزانیهی که گهردوونیان کوئتر و لکردووه، ئه مه ش پیویستی به ریزگرتن ههیه و ریزگرتن له خوداوه نده کانی و هیزه کانی به خیتوکردن و گه شه کردن له سروشتدا. (١، ٢، ٣، ٤، ٥).

4-1 - نهجامه کانی :

٤-١ گوزهرکردنی پیکهاته له په یکه ری گلجوشی عیراقی کوندا به گشتی سه رنج ده خه نه سه ر دووباره دارشته وه و بنیاتانه وهی جهستهی مروّف به شیوه یه ک که له گه ل ئاشکرکردنی بیرئایینی و ئه فسانه بییدا بگونجیت که واتای خودایی، به خیتوکردن، هیز، خراپه، سینکس، یان چاکه کاری زوری پی ده به خشیت. وهک له مودیلی (١، ٢، ٣، ٤، ٥).

٤-٢ جهستهی ژن ته رکیزی کاره کانی گوزهرکردنی پیکهاته یه داگیر دهکات که تیشکیان خستووته سه ر دروستکردنی هاوتایه کی میتافوریکی لئی هاوته ریب له گه ل واقع، دووباره دارشته وهی له ئاستی فورم و ته کنیکدا بۆ به دهسته یه تانی وینه یه کی راگه یاندن که گوزارشست له پراکتیزه ئایینی و ئه فسووناوییه کانی دهکات که په یوه ستن به فورمی ژنه وه له عه قلیه تی کومه لگای عیراقی. وهک له مودیلی (١، ٢، ٣، ٤، ٥).

٤-٣ گوزهرکردنی پیکهاته کانی له گلجوشی په یکه رسازییه کونه کانی عیراقدا ریبازیکی چه مکی ده گرنه بهر بۆ دوزینه وهی ریبازه فیکرییه کانی نیوان دووانه ی (زهوی/دایک)، چه مکی گوزهرکردن له ریگه ی فورمولاسیونی دیاره که جیاوازن له واقع و ئامازه کانیان په یوه ستن به جیهانه نه بینراوه کانه وه له... خه یالی یه که مین کومه لگه کشتوکالییه کانی و شارستانیه ته کانی دواتر له سه ر خاکی عیراق، وهک له مودیلی (١، ٢، ٣، ٤، ٥).

٤-٤ گوزهرکردنی فورمالی و چه مکیه پیکهاته یه کانی جهستهی مروّف به میکانیزمه کانی دهستکاریکردن و که مکردنه وهی هندی و رده کاری جهسته و دوورکه و تنه وه له لیکولینه وه له تایبه تمه ندیه کانی به مه بهستی روژئاواییکردنی فورمه که نوینه رایه تی دهکرین، زیاده روهی و خه یالکردن له و به شانیهی که واتا کانی به خیتوکردن و زاوونیکردنیان هه لگرتووه بۆ وه بیرهیتانه وهی به ها نه بینراوه کانی و مانای ریورپه سمی په یوه ست به و مروّقهی که جهستهی خوی نوینه رایه تی دهکات، وهک له مودیلی (١، ٢، ٣، ٤، ٥).

٤-٥ شیوازی بچوو ککردنه وه نوینه رایه تی هه ولّیک دهکات، بۆ زیادکردنی گوزهرکردنی دهربرینه کانی که وهک دهستنیشانکردنی بۆ چه مکه ئایینییه نه بینراوه کانی کارده کانی و گورانی پیکهاته یه په یکه ری گلجوشی ده بیته ئامرازیک بۆ قه ناعه تپیکردنی گروپه که له بوونی نه بینراوی ئه و هیزانیهی که گهردوونیان کوئتر و لکردووه، ئه مه ش پیویستی به ریزگرتن ههیه و ریزگرتن له خوداوه نده کانی و هیزه کانی به خیتوکردن و گه شه کردن له سروشتدا. (١، ٢، ٣، ٤، ٥).

دهره نجامه کانی:

٥-١ گوزهرکردن به شداره له ئازادکردنی ناوه رۆکی ئه فسانه یی به واتا ره مزیه کانی به ویناکردنی دیمه نه ریورپه سمیه کانی که پرن له پارانه وه و نزیکبوونه وه له خوداوه نده کانی له لایه ک و گه وره یی له لایه کی دیکه وه، بۆ دهربرینی ئه و هیزه روّی و نه بینراوانه ی که له پشت دهرکه و تنی ئه م شیوه یانه شاراوه ن.

٥-٢ له فورماتی په یکه ری گلجوشی عیراقی کوندا ، فورمه که واقعی جیهه جیکردن ده پاریزیت، له کاتیکدا وینه خه یالکراوه کانی له رووی پیکهاته یه وه ئاواره و ناراسته قینه ن، به ئامانجی گورینی دیمه نی راسته قینه بۆ پیکهاته یه کی

بنيانتهر كه به ستر او ته وه به واقعي سر و شتييه وه بمينتيه وه و هروه ها رهنگانده وهى ديدگاكه له هونه رهندي عيراقى كوندا .

3-5 گوزه ركردن پراكتيزه يه كى داهينه رانه يه، كه كار يگه رى له سه ر پيكهاته فورمالى و فه زايى و كاتيهه كان هه يه، بؤ گه يشتن به كرانه وه به رووى جيهانه نه ناسراو و نه فسانه ييه كاندا كه ديالوگيكي هونه رى دروست دهكهن، كه په يامه كاني هونه رهندي گلجوشى له وتاره گشتيهه پيشنيار كه ره كانيدا سه پيتر او ه.

4-5 گوزه ركردن ده توانيت دريژبته وه بؤ شيو ازى دهره يته رايه تى دابه شكردنى كار هكته ره كان له ديمه نى هونه ريدا به مه به ستي دراماتيژه كردنى نمايشى گلجوشى به كردنه وهى ره هه نده كاني كات و شوين له گوتارى فه رميدا كه به ماده ي گل به رجه سته كراوه.

سه رچاوه كان:

- أحمد بن فارس بن زكرياء القزويني الرازي، (١٩٧٩م) أبو الحسين ، معجم مقاييس اللغة، دار الفكر للنشر ،بيروت ،لبنان ،
- وهيبه فوغالي . (٢٠١٢م) الانزياح في شعر، رساله ماجستير، جامعه البويه الجزائر،
- يوسف ابو العدوس، (٢٠٠٦م) الاسلوبية الرؤية والتطبيق، دار المسيره للنشر، عمان الاردن
- احمد محمد ويس، (٢٠٠٥م) الانزياح من منظور الدراسات الاسلوبية ، مجد الموسسه الجامعيه للدراسات والنشر ،بيروت لبنان، ٢٠٠٥م
- شمس الدين فارس. (١٩٨٠م) تاريخ الفن القديم ،دار معارف للنشر، القايره مصر،
- عائده سليمان عارف: (١٩٧٢م) مدارس الفن القديم، دار صادر ،بيروت لبنان،
- ف.آ. بيلافسكي: (٢٠٠٨م) اسرار بابل، دار المامون للنشر، عمان الاردن ،
- نعمت إسماعيل علام: (١٩٨٤م) فنون العراق القديم، دار معارف للنشر، القايره مصر،
- إيلاف سعد علي البصري: (٢٠٠٥م) وظيفه الإبلاغ في الرسوم الجدارية العراقية والمصرية القديمة ،جامعه بغداد ،كلية الفنون الجميله، قسم الفنون التشكيليه،
- زهير صاحب ، حميد نفل، (٢٠١٠م) تاريخ الفن في بلاد الرافدين، دار الاصدقاء للنشر ،بغداد العراق ،
- ثروت عكاشة ، (١٩٧١م) الفن العراقي القديم سومر وبابل وآشور ،المؤسسه العربيه للدراسات و النشر، عمان الاردن،
- انطون مورتيكات ، (١٩٧٥م) الفن في العراق القديم ، دار العربيه للموسوعات ،بيروت لبنان،
- توانا يحيى خضر ،٢٠٢٤ رهنگانده وهى سايكونل وژی له تابل زکاني هونه رهندي دارا محمد على، گؤفاری زانکوی سه لاهدين ، كؤل وژی هونه ر جوانه كان .
- طه باقر، (٢٠٠٩م) مقدمة في تاريخ الحضارات القديمة، دار الوراق للنشر ،بيروت لبنان،
- سيتن لويد: (١٩٨٨م) فن الشرق الأدنى القديم، دار المأمون للنشر، عمان الاردن،
- اندريه بارو: (١٩٧٧م) سومر فنونها وحضارتها، الدار العربيه للموسوعات ، بيروت لبنان،
- زهير صاحب وسلمان الخطاط: (٢٠١٩م) تاريخ الفن القديم في بلاد وادي الرافدين، دار الرافدين للنشر ،بيروت لبنان،
- عماد محمد غزلي: (٢٠١٨م) الفنون الحربية في الشرق الأدنى القديم، دار النهضه العربيه ،بيروت لبنان،
- زهير صاحب، (٢٠٠٧م) الفنون التشكيلية العراقية عصر ما قبل الكتابة، دار الرافدين للنشر، بيروت لبنان.
- صباح كجه جي، (٢٠٠٢م) الصناعة في تاريخ وادي الرافدين، مطبعة الاديب للنشر ،بغداد العراق،
- ابن فارس، (٢٠٠١م) مقاييس اللغة، دار احياء التراث العربي للنشر ،بيروت لبنان ،
- احمد محمد ويس، (٢٠٠٥م) الانزياح من منظور الدراسات الاسلوبية ، مجد الموسسه الجامعيه للدراسات والنشر ،بيروت لبنان،
- ندرية بارو: (١٩٧٧م) سومر فنونها وحضارتها، ، الدار العربيه للموسوعات ، بيروت لبنان،
- احمد محمد ويس، (٢٠٠٥م) الانزياح من منظور الدراسات الاسلوبية . مجد الموسسه الجامعيه للدراسات والنشر ،بيروت لبنان،
- اندريه بارو: (١٩٧٧م) سومر فنونها وحضارتها، الدار العربيه للموسوعات ، بيروت لبنان،
- انطون مورتيكات ، (١٩٧٥م) الفن في العراق القديم ، دار العربيه للموسوعات ،بيروت لبنان،
- آ. بيلافسكي: (٢٠٠٨م) اسرار بابل، دار المامون للنشر، عمان الاردن ،
- يوسف ابو العدوس، (٢٠٠٧م) الاسلوبية الرؤية والتطبيق، دار المسيره للنشر، عمان الاردن،
- نعمت إسماعيل علام: (١٩٨٤م) فنون العراق القديم، دار معارف للنشر، القايره مصر .

- إيلاف سعد علي البصري:(٢٠٠٨م) وظيفة الإبلاغ في الرسوم الجدارية العراقية والمصرية القديمة ،دار الشؤون الثقافيةالعامه للنشر،بغداد العراق،
- زهير صاحب ، حميد نفل،(٢٠١٠ م) تاريخ الفن في بلاد الرافدين، دار الاصدقاء للنشر،بغداد العراق،
- ثروت عكاشة، (١٩٧١م) الفن العراقي القديم سومر وبابل وأشور، المؤسسة العربية للدراسات و النشر،عمان الاردن،
- عائدة سليمان عارف:(١٩٧٢م)مدارس الفن القديم، دار صادر،بيروت لبنان،
- طه باقر،(٢٠٠٩م) مقدمة في تاريخ الحضارات القديمة، دار الوراق للنشر،بيروت لبنان،
- سيتن لويد:(١٩٨٨م) فن الشرق الأدنى القديم، دار المأمون للنشر،عمان الاردن،
- أحمد بن فارس بن زكرياء القزويني الرازي،(١٩٧٩)أبو الحسين ، معجم مقاييس اللغة، دار الفكر للنشر ،بيروت ،لبنان

المفهوم الانزياح في الخزف العراقي القديم (القرى الزراعية) نموذجاً

دانا صلاح الدين شريف

قسم التشكيل، كلية فنون الجميلة، جامعة صلاح الدين - أربيل،

إقليم كردستان، العراق

dana.shareef@su.edu.krd

الملخص

لقد كان الفن جزءاً مهماً من تاريخ البشرية في الماضي والحاضر بينما لعب دوراً مؤثراً في إبقاء الحضارات القديمة حية للحاضر والمستقبل إن ثراء فنه، وخاصة فن الهوية قد أبقى نفسه على قيد الحياة وقد حدد هذا البحث تحت عنوان (المفهوم الانزياح في الخزف العراقي القديم (القرى الزراعية) نموذجاً وأجرى الباحث بحثاً وصفيّاً حسب طبيعة الموضوع وهدفه ويتكون من أربعة أقسام :

يحتوي الجزء الأول على الإطار العام للبحث ويتكون من (مشكلات، أهمية. أهداف، حدود) البحث وتحديد مصطلحاته). وللإجابة على هذا السؤال: كان لا بد من وضع هدف محدد يقود البحث للوصول إلى إجابة السؤال وإخراج النتائج ذات الصلة، أولها الحدود الموضوعية: الفخار، النحت، الأختام، الهياكل الفخارية : بين بداية الاستيطان الزراعي والمكاني تم تحديدها بواسطة (العراق القديم).

الجزء الثاني: يتضمن الإطار النظري للبحث إنشاء إطار نظري نتعرف من خلاله على أهم آليات ومبادئ العمل على تحليل عينة البحث. الجلسة الأولى: الانتقال إلى الفن العراقي القديم. المبحث الثاني: المرور باضطراب العراق القديم . الباب الثالث: (إجراءات البحث) ويتضمن ما يلي . - منهج البحث: تم استخدام المنهج الوصفي لإجراءه وتم اختيار عينة الدراسة وفق خمسة نماذج. الجزء الرابع: يتكون من نتائج البحث والاستنتاجات. الكلمات المفتاحية: الانزياح /العراق القديم / القرى الزراعية

The Conceptdisplacement in Ancient Iraqi Ceramics (Agricultural Villages)

Dana salahaddin shareef

Department of Art, College of fine Arts, Salahaddin University-

Erbil, Kurdistan Region, Iraq

dana.shareef@su.edu.krd

Abstract

intellectual and conceptual work in the art of ancient Iraqi pottery has contained the research on four chapters, the first chapter included the problem of research, dealing with the current research (The conceptdisplacement in pottery ancient Iraq) and which multiplied to answer the following question:

What is the displacement in the pottery of ancient Iraq (agricultural villages)?

To answer this question, it was necessary to set a specific goal that leads the research to achieve an answer to the question and come up with relevant results. Therefore, the aim of the research was to (identify the displacement in the pottery of ancient Iraq)

The researcher has set the limits of his research, the first of which is the objective limits: pottery works, pots, pottery tablets, pottery sculpture, seals, pottery compositions, either temporal boundaries: between the beginning of agricultural settlements, either spatially it has been determined by (ancient Iraq)

The study of this topic was the establishment of a theoretical framework through which we learn about the most important mechanisms and foundations of the work of the concept of displacement in the ancient Iraqi art as a first topic, while the

second research has been entitled to displacement in the pottery of Iraq Or sex or abundant goodness

2 – occupies the body of women focus of the work of displacement focused on the formation of equivalent analogy parallel to reality reformulate at the level of form and technique to achieve a rhetorical image expressive of religious and magical practices associated with the form of women in the mentality of Iraqi society

The researcher also developed a number of conclusions according to the data of those results that resulted from the analysis, the most important of which are

1- Displacement contributes to the launch of mythological contents with symbolic connotations by depicting ritual scenes saturated with begging and getting closer to the gods on the one hand and greatness on the other hand to express the spiritual and metaphysical forces that hide behind the manifestations of these forms

In the style of ancient Iraqi pottery sculpture, the form maintains the realism of the execution, while the imagined images are displaced and unrealistic in order to refer the realistic scene to a structural composition that remains linked to the natural reality as it reflects the vision of the ancient Iraqi artist.

Keywords: Displacemen, ancient Iraqi, agricultural villages.